

Стельмах В.В.
Науковий керівник: Сушицька Ю. О.,
старший викладач кафедри права
та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»,

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Тема впливу європейських стандартів на правову політику України в сфері захисту прав людини є надзвичайно актуальною через кілька ключових причин. По-перше, процес інтеграції України до європейського правового простору, зокрема в контексті євроінтеграції та потенційного вступу до ЄС, спонукає до гармонізації національного законодавства з європейськими нормами. Це сприяє формуванню сучасної, прозорої та ефективної правової системи, здатної забезпечувати високий рівень захисту прав і свобод громадян. По-друге, впровадження європейських стандартів підвищує якість судового захисту прав людини, підтримує розвиток демократичних інституцій та гарантує дотримання міжнародних зобов'язань, що є важливою складовою ефективної правової політики. В Україні продовжується активна адаптація законодавства відповідно до рішень Європейського суду з прав людини, що безпосередньо реформує систему правосуддя та посилює механізми забезпечення прав людини в країні. По-третє, актуальність теми підсилюється сучасними викликами, такими як війна, вимушене переселення значної частини громадян, потреба в зміцненні правової держави, боротьбі з корупцією та забезпеченні верховенства права. Виникає потреба у подальшій адаптації і впровадженні стандартів для гарантування належного захисту прав людини навіть у складних соціально-політичних умовах.

У загальному розумінні, європейські стандарти прав людини являють собою цілісну систему правових норм, принципів та рекомендацій, сформованих у рамках діяльності Ради Європи з метою забезпечення й захисту фундаментальних прав і свобод кожної особи. Ця система ґрунтується на кількох ключових джерелах:

- 1) Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.);
- 2) рекомендації Комітету міністрів Ради Європи;
- 3) практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ);
- 4) Хартія ЄС про основні права (2000 р.).

Вони є універсальними для держав-членів Ради Європи, мають обов'язковий характер і спрямовані на утвердження верховенства права, а також недопущення зловживань або свавільних дій з боку державних органів [1, ст. 167].

Європейські стандарти прав людини відіграють ключову роль у формуванні та реалізації правової політики України. Їх імплементація зумовлена міжнародними зобов'язаннями держави, а також необхідністю створення сучасної та ефективної правової системи. Адаптація національного законодавства до європейських норм сприяє зміцненню демократичних інститутів, утвердженню верховенства права та розширенню гарантій збереження прав і свобод громадян. Особливо значний вплив європейських стандартів помітний у сфері судочинства. Положення Європейської конвенції з прав людини і практика Європейського суду з прав людини стали основою реформування кримінального процесуального законодавства, удосконалення роботи правоохоронних органів і механізмів судового контролю. Рекомендації Венеціанської комісії відіграли важливу роль у модернізації Конституційного Суду України, зокрема в частині забезпечення прозорості конкурсного відбору суддів [3]. Завдяки цьому стала можлива більш ефективна реалізація права на справедливий суд, закріпленого у статті 6 Європейської конвенції. Значні зміни торкнулися також кримінальної юстиції та системи виконання покарань. Практика Європейського суду в справах проти України актуалізувала необхідність гуманізації пенітенціарної системи, покращення умов тримання, подолання переповненості установ та впровадження інституту пробації. У цьому контексті особливе значення має стаття 3 Європейської конвенції, яка забороняє катування та нелюдське поводження. Європейські стандарти мають суттєвий вплив на забезпечення соціально-економічних і політичних прав. Практика ЄСПЛ використовується для вирішення питань компенсації за втрачене майно

внаслідок збройної агресії, яка базується на положеннях статті 1 Протоколу № 1 до конвенції. Крім того, адаптація українського антидискримінаційного законодавства до стандартів ЄС сприяє посиленню гарантій рівності та захисту від дискримінації, що підтверджують звіти Європейської Комісії. Актуальність європейських стандартів стає особливо помітною в умовах воєнного стану. Хоча стаття 15 Європейської конвенції допускає можливість тимчасового відступу від певних зобов'язань, Україна продовжує дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права та мінімальних стандартів захисту прав людини. На думку багатьох дослідників, серед основних проблем імплементації міжнародно-правових стандартів залишаються складності виконання рішень ЄСПЛ і недоліки механізмів захисту прав людини. Ці виклики посилюються в умовах збройної агресії, що призвело до створення додаткових механізмів для забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, захисту військовополонених відповідно до Женевських конвенцій та розробки компенсаційних схем для відшкодування збитків, завданих війною [2, с. 48-51; 4].

Імплементація європейських стандартів у правову політику України, в цілому, є складним і багатогранним процесом, що супроводжується низкою системних викликів. Одним із основних питань залишається забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини. Недосконалість національних механізмів спричиняє затримки у реалізації цих рішень та повторні порушення, які продовжують фіксуватися Судом, ускладнюючи повне відновлення порушених прав. Суттєвим бар'єром є також недоліки у діяльності внутрішніх правозахисних інституцій, а саме механізмів захисту прав людини, які залишаються недостатньо ефективними і часто недоступними для громадян. Окрім цього, низький рівень правової культури та неналежна професійна підготовка співробітників правоохоронних органів створюють передумови для порушень європейських стандартів, особливо у сферах запобігання катуванням та забезпечення права на справедливий судовий процес. Тобто проблематика впровадження європейських стандартів в Україні охоплює як структурні прогалини в правовій системі, так і нові виклики, які виникли внаслідок збройної агресії.

Отже, європейські стандарти прав людини стали ключовим орієнтиром для правової політики України, об'єднуючи міжнародні зобов'язання з внутрішніми потребами демократичного розвитку. Їх інтеграція сприяє реформуванню судової системи, гуманізації кримінальної юстиції, розширенню соціально-економічних прав та адаптації національного законодавства до європейських норм. Проте цей процес залишається непростим і супроводжується системними викликами, зокрема у виконанні рішень Європейського суду з прав людини та належному функціонуванні правозахисних інституцій, що стає особливо помітним у контексті війни. Перспективним напрямком є послідовне зміцнення національних механізмів захисту прав людини, гармонізація законодавства з нормами ЄС та ефективне вирішення імплементаційних проблем. Це не лише гарантія захисту прав громадян, але й стратегічна передумова інтеграції України до європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Т. Латковська, О. Волощук. Європейські стандарти Ради Європи щодо захисту прав людини у сфері правоохоронної діяльності: поняття, природа та принципи. *Юридичний вісник*. 2025. № 2. С. 165–173. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2025/20.pdf (дата звернення: 26.09.25).
2. Ключко А.М. Вплив міжнародно-правових стандартів на формування національної політики України у сфері правоохоронної діяльності. Харківський національний університет внутрішніх справ. *«Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)»*. Харків. 2020. С. 48–51. URL: <https://surl.luh.gov.ua/fqgidf> (дата звернення: 26.09.25).
3. Деолігархізація, національні меншини та реформа Конституційного Суду: Венеційська комісія ухвалила три нові висновки щодо України. *Юридична практика*. URL: <https://surl.luh.gov.ua/heecot> (дата звернення: 27.09.25).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 27.09.25).